

CAPÍTOL VIII
LA UNIVERSITAT

En aquest principat hi ha tres escoles superiors o universitats, la primera de les quals és a Potu; la segona, a Keba, i la tercera, a Nahami. Els estudis que s'hi imparteixen són els d'història, economia, matemàtiques i dret. Pel que fa a la teologia, com que és tan concisa i resumida que es pot formular i explicar tota en poc més de dues pàgines, i com que només conté aquells manaments que diuen que hem de mostrar amor i veneració a Déu, creador i dominador de totes les coses —que recompensarà en una altra vida les virtuts i castigarà els crims—, no hi ha cap estudi acadèmic sobre ella, ni pot haver-n'hi, atès que les lleis prohibeixen que ningú debati sobre l'essència i els atributs de Déu. La medicina tampoc no figura entre els estudis acadèmics, ja que tots aquests arbres fan una vida sòbria, i la majoria de les malalties del cos són desconegudes. No diré res de la metafísica ni dels estudis transcendents perquè, com acabo d'assenyalar, els qui debaten sobre l'essència divina, les qualitats dels àngels i la naturalesa de les ànimes, els tanquen al manicomi o a la presó després de fer-los la flebotomia.

Els exàmens universitaris són com segueix: els joves estudiants, en el primer any d'estudi, han d'analitzar qüestions difícils i curioses i resoldre-les en uns dies determinats, i els qui en treuen l'entrellat d'una manera més hàbil i elegant reben un premi. Per mitjà d'aquest procediment es fa palès el veritable avanç

de cada alumne, i els caps d'estudis poden veure fins a on pot arribar cadascú i a quin ensenyament es pot dedicar. Ningú no es lliura a més d'una disciplina, ja que la polivalència és el senyal d'una intel·ligència inconstant i dispersa. És per això que els estudis, concentrats en uns límits tan estrets, s'acaben aviat. Fins i tot els mateixos doctors han de donar mostres cada any dels seus coneixements. Al filòsof se li dóna algun problema difícil perquè en trobi el desllorigador; l'historiador ha de confegir la història o una part de la història; l'economista i el matemàtic han de fer algunes descobertes i aportar llum a les seves ciències mitjançant hipòtesis noves; els juristes, per la seva banda, han de compondre discursos eloqüents i aguts, perquè només ells estan obligats a conèixer la retòrica o l'oratòria, en la mesura que només ells trauran profit d'aquests exercicis en el futur i es convertiran en candidats idonis per fer la feina d'advocat, que consisteix en la força de la paraula. Per això, quan els vaig explicar que tots els exàmens universitaris a casa nostra es basen en l'oratòria, de seguida van criticar aquesta pràctica: «Si tots els artesans», deien, «fessin sabates i les exposessin, i la majoria dels models fossin toscos i grollers, només els sabaters de debò mereixerien el premi i la corona.» Només vaig fer esment de l'art oratòria, i no vaig gosar dir res de les disputes escolàstiques perquè aquests exercicis ells els tenen per espectacles teatrals. Els professors, que tenen moltes coses útils per ensenyar i recomanar, no fan les classes d'una manera solemne i autoritària com ho acostumen a fer els nostres filòsofs, sinó que, servint-se de faules divertides i amenes, inculquen idees importants i profitoses que tenen un cert atractiu per a l'oient.

És sorprenent de veure amb quina solemnitat es duen a terme les celebracions universitàries i les promocions. Solen mos-

trar la màxima cura perquè no hi hagi en els actes acadèmics res que faci riure o que es pugui convertir en una pantomima. En efecte, ells entenen que la seriositat i la correcció han de distingir els actes acadèmics de les representacions escèniques, no fos cas que les arts liberals s'embrutessin i es rebaixessin amb pràctiques poc decents. Per això no em vaig atrevir a fer esment de les nostres cerimònies, amb les quals celebrem els ascensos i les promocions en el nostre món, ja que el que em va passar a Keba quan vaig fer una descripció de les promocions dels nostres professors va ser motiu suficient per guardar un silenci perpetu.

A part d'aquestes universitats, les grans ciutats compten amb seminaris o instituts on se seleccionen els millors talents, la Rodes en què cadascú saltarà⁵¹ o en quina mena d'estudis tenen més possibilitats d'excel·lir. Mentre va durar el meu aprenentatge al seminari de Keba, hi havia quatre nois, fills del summe sacerdot, que s'instruïen en l'art de la guerra; uns altres quatre, fills de consellers de la ciutat, aprenien a fer d'artesans i les feines manuals, i dues noies s'instruïen en l'art de la navegació, ja que només es té en compte l'aptitud, no pas la condició social o el sexe. Un cop examinades les capacitats dels alumnes, els directors dels seminaris els donen uns certificats emesos amb la imparcialitat de què ja he parlat abans. Aquests certificats són del tot fiables, encara que jo pensava el contrari quan vaig obtenir el meu al seminari de Keba, atès que em va semblar estúpid, absurd i injust.

Aquí, a ningú no se li permet escriure fins que ha fet trenta anys i els caps d'estudis l'han considerat prou madur i capaç de fer-ho. En conseqüència, es publiquen pocs llibres, però els que veuen la llum són plens de saviesa i ben escrits. Per tant, com que jo havia escrit cinc o sis dissertacions quan encara era ado-

lescent, no vaig gosar dir-ho a ningú per tal de no exposar-me a les seves rialles.

Ja n'hi ha prou amb el que he dit sobre la naturalesa, la religió, la política i la vida intel·lectual d'aquest poble. Resten moltes altres peculiaritats d'aquesta gent que són dignes de remarcar i de recordar.

Si un arbre repta un altre arbre a un duel, al reptador se li prohibeix a perpetuïtat l'ús d'armes; a més, com si fos un menor, el fan viure sota tutela, com si no se sabés controlar les emocions. A casa nostra funciona d'una altra manera, ja que aquesta mena de provocacions es consideren un senyal i una prova d'heroïsmes, sobretot als països nòrdics, on va néixer aquest costum abominable, ja que els duels entre els grecs, els romans i altres pobles antics foren completament desconeguts.

En el dret potuà vaig observar una contradicció. Amaguen als jutges els noms dels litigants, i els plets no es dirimeixen en el lloc on s'han produït, sinó que traslladen el cas a les províncies més allunyades perquè l'hi jutgin. El motiu d'aquest costum sorprenent és aquest: l'experiència els ha ensenyat que la majoria dels jutges es corrompen amb regals o no són imparcials. Així doncs, ells estan convençuts que eviten aquesta mena de temptacions si els noms dels litigants es mantenen en secret, o si l'acusador i l'acusat, juntament amb els béns, les terres i les propietats en litigi, són desconeguts. Únicament s'envien les proves de cada una de les parts al tribunal de justícia, escollit pel príncep, amb certes indicacions i remarques com, per exemple, la següent: «Si A, que és el propietari, ha de restituir la cosa posseïda d'acord amb la demanda de B.» A mi m'agradaria, certament, que aquest costum s'introduís a casa nostra, ja que sovint podem comprovar què produeixen la parcialitat i altres al·licients en les ments dels jutges.

En general, la justícia s'exerceix lliurement sense miraments envers ningú. Les úniques excepcions són els prínceps, contra els quals no es pot emprendre cap acció legal; però, un cop morts, els fiscals o els advocats de l'estat poden iniciar un procés judicial contra el difunt. Aleshores, en un ple del senat molt concorregut, s'examinen minuciosament les accions del príncep finat i, a l'últim, es pronuncia una sentència, la qual varia d'acord amb els mèrits dels difunts. Podem llegir-hi, si fa no fa, aquestes marques: «lloable», «no indigne de lloança», «bo», «no gens dolent», «acceptable», «mediocre». Un herald proclama aquestes paraules a la plaça davant de tot el poble, i, després, es graven a manera d'epitafi a les làpides o a les tombes dels difunts. Els potuans expliquen així aquest costum: mentre el príncep és viu, no se'l pot processar sense ocasionar trasbals i aldarulls, ja que durant la seva vida se li ha de retre una cega obediència i una veneració constant, gràcies a les quals se sosté l'estat; en canvi, quan es desfà per la mort del príncep aquest vincle que lliga els súbdits als seus governants, ells són lliures, doncs, de jutjar les seves accions. D'aquesta manera, mitjançant aquesta pràctica tan saludable, tot i que ben paradoxal, miren per la seguretat del sobirà, no es qüestiona l'autoritat del poder suprem i, al mateix temps, es treballa pel bé de l'estat, ja que aquestes marques, encara que s'atribueixin als difunts, són un estímul de virtut per als vius. La història potuana ensenya que en els últims quatre-cents anys només hi ha hagut dos prínceps que hagin rebut la marca més baixa, això és, la de «mediocre». Gairebé tots els altres van merèixer la marca de «lloable» o la de «no indigne de lloança», tal com es pot veure en les inscripcions de les tombes de cadascun d'ells, que encara es conserven i que han vençut les inclemències del temps. La marca de «mediocre», que en la llengua potuana es

diu *rip-fac-si*, provoca tant de dolor en la família del príncep que l'hereu del difunt i tots els seus germans porten dol durant sis mesos sencers. Els hereus estan ben lluny d'enfadar-se contra els jutges per sentències desagradables d'aquesta mena, fins al punt que per a ells són més aviat un incentiu per dur a terme accions nobles i per esborrar la infàmia del palau amb un comportament virtuós, prudent, just i moderat.

Vet aquí el motiu pel qual un dels dos prínceps esmentats va rebre la marca de «mediocre». Evidentment, els potuans estan molt avesats a la guerra, però ells mai no la declaren a ningú; ara bé, si els ataquen, rebutgen l'enemic amb fermesa. Gràcies a això, sovint fan d'àrbitres entre altres nacions belligerants, i els diversos pobles d'aquest planeta acaten espontàniament l'autoritat d'aquesta gent justa i pacífica. Però el príncep Mikleta, mogut per l'ambició d'ampliar les fronteres del principat, va atacar el país veí i el va sotmetre ràpidament. Malgrat això, tot el que els potuans van guanyar amb l'annexió d'aquell poble vençut ho van perdre del moment que l'estima dels seus veïns es va convertir en terror i animadversió. I l'alt concepte de la justícia i l'equitat, que havia fet gran l'estat potuà i n'era la base, començà a trontollar en aquella època. Per això els potuans, per recuperar novament el favor dels seus veïns, van reprovat amb aquesta marca la memòria del príncep difunt. No consta enlloc quin va ser l'error de l'altre príncep que va rebre aquesta marca degradant.

Els professors són, oficialment, aquells que han assolit la tercera edat. Per fer-ho més planer, convé observar que aquí la vida dels arbres es divideix en tres edats: en la primera aprenen els afers públics; en la segona, porten a la pràctica, a càrrec de l'estat, allò que han après, i en la tercera, després d'haver abandonat honorablement els seus càrrecs públics, es dediquen a instruir els

altres. Per tant, ningú no gaudeix del dret d'ensenyar en públic si no ha arribat a vell a l'administració, atès que consideren que ningú no és tan capaç de transmetre uns ensenyaments sòlids com els qui n'han obtingut tots els coneixements a partir de l'experiència.

Si algú, desacreditat per una vida immoral, dona un consell útil i profitós per a l'estat, el seu nom se suprimeix per tal que una opinió excel·lent no perdi el seu efecte per la mala reputació de l'autor; a més, es disposa que el decret subsegüent surti amb el nom d'una persona més honorable. D'aquesta manera es conserva l'opinió avantatjosa i se substitueix l'autor infame.

Vaig assabentar-me que, pel que fa a la religió, estava prohibit discutir sobre els principals articles de fe, especialment l'essència i els atributs de Déu, però en tots els altres aspectes tot-hom és lliure de dir el que pensa i d'expressar les seves opinions en els debats. Els potuans afirmen que les inconveniències que sorgeixen en aquests debats es poden comparar amb les tempestes, que, efectivament, tiren a terra cases i arbres, però alhora purifiquen l'aire i eviten que es corrompi per raó d'una calma excessiva. De fet, el motiu que explica per què tenen pocs dies de festa és que així eviten que la desídia s'apodori de la raça dels arbres, ja que els potuans pensen que el culte a Déu consisteix tant en les feines útils com en els vots i les pregàries.

Cultiven la poesia sense gaire entusiasme, però el principat no està del tot mancat de poetes. Ara bé, la poesia subterrània només es diferencia de la prosa pel seu estil sublim. Per això esclataven a riure, com si fos una cosa pueril, quan els explicava els peus mètrics i els ritmes de la nostra poesia.

Entre els doctors de Potu hi ha els anomenats professors del bon gust. La seva feina consisteix a vetllar perquè les ments dels

joves no s'omplin de raons i de qüestions inútils; a assegurar-se que no surtin a la llum escrits massa trivials i vulgars, la lectura dels quals corromp el bon gust, i a suprimir dels llibres que s'imprimeixen qualsevol cosa que vagi contra el sentit comú. Només amb aquesta finalitat s'hi han establert la censura i les revisions dels llibres. És molt diferent en el nostre món, on els censors solen suprimir els millors passatges pel sol fet que es desvien una mica de certa opinió predominant o de la forma d'expressió habitual, o perquè es refereixen als vicis dels homes d'una manera punyent o massa de bona fe. I això fa que es posi fre als estudis i que els llibres no puguin brillar amb tota la seva esplendor. Amb tot, com que hi ha lliure comerç entre els potuans i els països veïns, sovint s'introdueixen al país, entre altres productes, llibres vulgars i de mal gust. Per això han nomenat censors que freqüenten contínuament les llibreries. Reben el nom de *sylamacati*, és a dir, «purificadors de biblioteques», perquè tal com en el nostre món hi ha cert tipus d'homes que netegen les xemeneies i els forns un cop l'any, així aquests censors, un cop examinats els llibres que estan a la venda, netegen diligentment la brutícia i llencen a les clavegueres tots els llibres vulgars que poden pervertir el bon gust. I em vaig dir, doncs, a mi mateix: «Pobres de nosaltres! Quina devastació de llibres que hi hauria en el nostre món si s'establís aquesta pràctica!»

Ara bé, el que no es pot lloar prou és la cura que posen a sondejar les aptituds dels joves per saber el camí que seguiran a la vida. De la mateixa manera que, quan senten tocar la lira, les orelles dels músics distingeixen fins i tot el més lleu desacord, així aquests jutges, excel·lents observadors de les virtuts i els vicis, troben sovint les més grans aptituds a partir d'un detall insignificant. Amb una mirada, un arrufament de celles, un gest

d'afflicció o d'alegria, una rialla, una expressió, o fins i tot amb el silenci i altres indicis semblants, en tenen prou per determinar fàcilment quina és la propensió de cadascú i què és contrari a la seva naturalesa.⁵²

Però tornaré a parlar de mi. Vaig passar un quant temps d'una manera no gaire agradable amb aquests arbres estrambòtics, que em tractaven amb menyspreu i es reien de mi perquè m'havien atribuït un enteniment precoç. Suportava de mal grat les burles que em feien per aquesta raó, ja que em van donar el malnom de Scabba, que en la seva llengua vol dir precoç o prematur. Tanmateix, el que més em mortificava era que fins i tot el servent que em netejava la roba, malgrat que era de la més baixa condició, és a dir, un miserable til·ler que no valia un ral, no dubtà en cap moment a anomenar-me amb aquest títol odiós.